

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NDE HATAY'DA SOSYO-EKONOMİK HAYAT*

*Socio-Economic Life in Hatay During the Democrat Party
Period*

Bilim Uzmanı Ahmet GÜLEÇ**
Doç. Dr. İsa KALAYCI***

Özet

Türk siyasi tarihinin en tartışmalı ve en önemli partilerinden biri olan Demokrat Parti'nin iktidarda bulunduğu 1950 ile 1960 yılları arasındaki sosyal ve ekonomik alana yönelik icraatlarının Hatay'a özgü yansımaları bu makalenin ana konusunu oluşturmaktadır. Sahip olduğu coğrafi, tarihî ve kültürel özelliklerinden dolayı Hatay, birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu çalışmayla Hatay'ın DP iktidarlarındaki sosyo-ekonomik yapısı ortaya konmuştur. Böylece daha önce bilimsel manada bu yönde eksik bırakılmış olan bir hususun tamamlanması amaçlanmıştır.

Araştırmada, dönemin sosyal ve ekonomik yapısını güncel olarak yansıtmaları bakımından yerel gazetelerden azami derecede istifade edilmiştir. Periyodik olarak çıkan yerel gazetelerin incelenmesi neticesinde sosyal ve ekonomik alana dair gelişmelerin seyri tespit ve tahlil edilmiştir. Zira kaynak çeşitliliği tarihî olayların aydınlatılmasında muhakeme ve mukayese mefhumlarını artıran bir unsurdur.

Söz konusu dönemde bölgeye sanayileşme konusunda çok önemli yatırımlar yapılmış, devlet-vatandaş iş birliği neticesinde tekstil, elektrik ve maden sanayi tesisleri kurulmuştur. Tarımda modern tekniklerin

Makale Geliş Tarihi: 30.01.2024. Makale Kabul Tarihi: 15.04.2024.

Araştırma Makalesi / Künye: GÜLEÇ, Ahmet – KALAYCI, İsa, "Demokrat Parti Dönemi'nde Hatay'da Sosyo-Ekonomik Hayat", *Türkiye Araştırmaları Dergisi (TÜRKAD)*, C. 1, S. 1, Haziran 2024, s. 33-61.

* Bu çalışma 2016 yılında tamamlanan Ahmet Güleç'in Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

** Hatay Milli Eğitim Müdürlüğü. E-posta: ahmetgulec84@hotmail.com ORCID: 0000-0002-9188-3675.

*** Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. E-posta: dodurga46@gmail.com ORCID: 0000-0003-2043-5127.

kullanılması ve Amik Gölü'nün planlı bir şekilde kurutulup tarıma açılması ile tarımsal üretimde artış sağlanmıştır. Bölgenin en önemli ticaret limanı durumundaki İskenderun Limanı'nın kapasitesinin arttırılmasıyla ilin ticari hacmi genişletilmiştir. Yine bu dönemde eğitimin yaygınlaşması yanında spor ve sanat faaliyetlerinin geniş halk kitlelerine ulaşması için çaba gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Amik Gölü, Antakya, Demokrat Parti, Hatay, Menderes.

Abstract

The main subject of the article is the peculiar reflections of Hatay, of the social and economical activities of the most controversial and important party of the Turkish political history, the Democrat Party's (DP) supremacy between 1950-1960s.

Because of its geographical, historical and cultural features, Hatay has been the subject of several investigations. With this work, the socio-economic structure of Hatay has been tried to put forward in every aspect during the period of the DP, which marked the Turkish political history and carried out rapid development spurt across the country. In this way, it has been considered to be served to complete the purpose of the issue that in scientific sense was left incomplete in that direction. Because of the lack of research reflects that period in a holistic way but in private of Hatay reveals the importance of the work.

In this study, in terms of reflecting of social and economic structure of that period, local newspapers has maximally been used. As a result of the investigation of the periodical local newspaper the course of developments in the social and economic fields determined and analyzed. During this process as much as possible from different sources, especially from the newspapers have been utilized. Because the diversity of sources is a factor boosting the clarification of historical events and comparison. It has also tried to clarify the issue through local organizations such as the Chamber of Commerce archives.

In this period, it has been significantly invested in industrialization in this region, as a result of state-citizen cooperation the textile, electrical and mining industry have been established. The use of modern techniques in agriculture and the opening of Lake Amik by drying it have been achieved in crease in agricultural production. It has been expanded the volume of trade capacity of the province by increasing capacity of the region's most important commercial port of Iskenderun Port. Yet in this

period, the spread of education, sports and arts activities as well have been made efforts to reach the great masses. Besides, it has accelerated the establishment of non-governmental organizations; especially the great interest in immigrants coming as a result of Bulgarian migration it has contributed significantly to the social integration.

Keywords: Amik Lake, Antioch, Democrat Party, Hatay, Menderes.

Giriş

Türkiye'de demokrasinin en önemli argümanlarından olan çok partili hayat, II. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşebilmiştir. Çok partili düzenin en önemli hamlesi olarak değerlendirilen Demokrat Parti (DP), Türk parlamenter sistemine damgasını vurmuştur. 1945 yılında Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Celal Bayar Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içinde bir muhalefet grubu oluşturmuşlardır. Bu kişiler CHP'nin bazı uygulamalarına karşı gelerek, demokratik kaygılarla bazı isteklerde bulunmuşlardır. Bu isteklerin hazırlandığı belge tarihte "*Dörtlü Takrir*" olarak adlandırılmış olup, bu takrirden kısa bir süre sonra 1946 yılında Demokrat Parti kurulmuştur.¹ DP'nin kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye'de genel seçimler yapılmış, fakat bu seçimlere yeterince hazırlanamamış olan parti, beklediği başarıyı yakalayamamıştır. DP asıl başarısını 1950 genel seçimlerinde elde etmiştir.²

DP'nin iktidara geldiği 1950 yılından itibaren uygulamış olduğu sosyo-ekonomik politikaların da etkisiyle Türkiye, hızlı bir kalkınma sürecine girmiştir. Partinin siyasi kriterleri, değerleri ve liberal ekonomi politikaları 2000'li yıllarda dahi siyasi partiler ve seçmenler açısından prototip olmuştur. Öyle ki DP iktidarı sonrasında ve hatta günümüzde birçok parti, DP'nin halka mal olmuş politikalarına ve değerlerine sahip çıktıkları iddialarında bulunmaktadır.

DP'nin genel politikalarının yanında yerel düzeydeki göstergeleri araştırmacılara fikir vermesi bakımından değerlidir. DP döneminin önemli kalkınma hamlelerinin yapıldığı illerden biri olan Hatay, coğrafi konumdan dolayı tarih boyunca askerî, ekonomik ve idari açıdan önemini korumuştur. İl, ticari hayatın canlılığının yanında sebze,

¹ Metin Toker, *Tek Partiden Çok Partiye*, Milliyet Yayınları, Ankara 1970, s. 22.

² Fikret Başkaya, *Az Gelişmişliğin Sürekliliği*, İmge Yayınları, Ankara 1994, s. 106.

narenciye ve endüstri bitkilerinin üretildiği mühim bir tarım bölgesidir. Ayrıca inanç ve kültür turizmi konusunda önde gelen şehirlerinden biri olması bu vilayeti adeta Türkiye'nin dünyaya açılan yüzü haline getirmiştir. Ancak 06 Şubat 2023 tarihinde yaşanan vahim deprem hadisesi nedeniyle durum biraz karmaşıklaşmış görünmektedir.

Geçmişten günümüze kadar süregelen belirgin özellikleri dolayısıyla Hatay, birçok bilimsel araştırmaya konu olmuştur. Bununla birlikte Türk siyasi hayatının en çok konuşulan dönemlerinden birini teşkil eden DP'nin Hatay ölçeğindeki politikalarını yansıtan müstakil bir çalışmanın bulunmaması bu araştırmanın gerekçesini oluşturmuştur. Bu çalışmada, 1950-1960 yılları arasındaki resmî ve özel kurum-kuruluşların yayınlarından, yerel gazetelerden, tetkik eserlerden, yayınlanmamış tezlerden istifade edilmiştir.

1. Tarihte Hatay

Makedonya Kralı Büyük İskender'in M.Ö. 323 yılında ölmesi üzerine, imparatorluğun yönetimi İskender'in generallerinden Antigonos Monoftalmus ve Selevkos Nikator I arasında paylaşılmıştır. Ancak bu iki general arasında hâkimiyet mücadeleleri başlamıştır. Nitekim M.Ö. 301 yılının ağustos ayında yapılan İpsus Savaşı'nda Selevkos'un Antigonos'u mağlup etmesi üzerine, Ege'den Fırat'a kadar olan topraklarda "Selevkos Krallığı" kurulmuştur.³

Nikator, Seleucia Pierra'nın uygun bir başkent olmadığına kani olarak imparatorluk merkezi için yeni bir yer aramaya başlamıştır. Bu amaç doğrultusunda bir dönem General Antigonos'un yönetim merkezliğini yapmış olan ve Seleucia'ya yalnız 8 km uzaklıkta bulunan Antigonos'un elverişli olacağı düşünülmüştür.⁴ Böylece Selevkos Nikator I, M.Ö. Mayıs 300'de Antigonos kentini yıkarak, kentin kalıntılarıyla Antioch (Antakya) şehrini kurdukmaya girişmiştir. Nikator hayattayken bitirilemeyen Antakya şehrinin yapımını, ölümünden sonra oğlu Antiochus I. Soter sürdürmüş ve tamamlamıştır.⁵ Zamanla Antakya olağanüstü bir şekilde büyümüş, imarlı bir şehir haline gelmiş ve nüfusu

³ Gürhan Bahadır, *İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1100)*, Antakya Belediyesi Yayınları, Antakya 2010, s. 23.

⁴ Halil Demircioğlu, *Roma Tarihi*, C. I, TTK Yayınları, Ankara 1998, s. 21.

⁵ Bahadır, *İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1100)*, s. 24.

700.000'i aşmıştır. Selevkos Krallığı'nın başkenti olan kent kısa zamanda gelişmiş ve Doğu uygarlığı ile Hellenizm arasında bir sentez görevi yapmıştır.⁶

M.Ö.162 yılında Persler, sürekli saldırılarıyla Selevkos Krallığı'nı sarsmaya başlamış ve M.Ö. 130 yılında Selevkos Krallığı Mezopotamya'da bulunan bütün topraklarını Perslere bırakmak zorunda kalmıştır.⁷ Çok geniş topraklara sahip olan Selevkos Krallığı'nı elde tutamayacaklarını anlayan Romalılar, Selevkos Krallığı'nı bir müddet daha ayakta tutmuşlar fakat Roma'nın siyasi baskıları, iç ve dış savaşlar nedeniyle yıkılan devlet Romalılara tabi bir beylik olan Ermeni Kralı Tigranes tarafından alınmıştır. Tigranes, tarihte ilk defa Antakya ismini kullanan kişi olarak bilinmektedir (M.Ö. 69).⁸

Havarilerin Hristiyanlığı yaydığı 3 ana merkezden (Antakya, Roma, İskenderiye) en önemlisinin Antakya olduğu söylenebilir. Kudüs'e olan yakın konumu ve Anadolu-Yunanistan arasında uzanan yolun kavşak noktasında olması nedeniyle Hristiyanlar için önemli bir yere sahip olan kent, IV.-V. yüzyıllarda önce metropolitlik, sonra da patriklik merkezi olmuştur.⁹

M.S. 638'de İslam hâkimiyetine giren Antakya'da sırasıyla Abbasiler, Tolunoğulları, İhşidler ve Hamdaniler hâkim olmuş, bu süre zarfında bölgede İslam Devleti-Bizans çekişmesi yaşanmıştır.¹⁰ İslamiyet'in doğuşunu müteakiben Suriye, Mısır, Filistin, İskenderiye ve Libya'yı Sasaniler ele geçirmişlerdir. Sasaniler ele geçirdikleri yerlerdeki patrikleri görevden almışlar ve bölgedeki Bizans yanlısı Hristiyanlara zulmetmişlerdir. Bu nedenle Yakubi, Nasturi ve Süryani Hristiyanlar, ilk İslâm fetihlerinden hemen önce Bizans ve Sasani yönetiminden gördükleri

⁶ George Haddad, *Aspect of Social life in Antioch in Hellenistic-Roman Period*, University of Chicago, Chicago 1949, s. 2.

⁷ Demircioğlu, *Roma Tarihi*, s. 453.

⁸ Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 508.

⁹ Cengiz Eroğlu vd., *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara 2012, s. 25.

¹⁰ Muammer Türk, *Ebu Ubeyde Bin Cerrah'in (r.a.) Hediyesi Antakya*, Color Ofset, İskenderun 2012, s. 116.

zulümlerden dolayı Müslümanlara kurtarıcı gözüyle bakmaya başlamışlardır.¹¹

İslam Ordusu, 635 yılında Şam'ı almış, daha sonra bölgenin kuzeyindeki Kınnesrin'e oradan da Halep'e ilerlemiştir. İslam Ordusu, Ortadoğu'da belirli bir hâkimiyet sağladıktan sonra Antakya'ya ulaşmıştır. İslam Ordusu'nun Şam Bölgesi'ni kısa bir sürede fethetmesinden dolayı, Antakya halkı şehri savunmak yerine anlaşma yapmayı tercih etmiştir. Bu olay Antakya'da 9 asırdır süren Roma İmparatorluğu hâkimiyetinin sona ermesi ve önemli askerî, kültürel ve ticaret merkezi olan Antakya tarihinde bir dönemin kapanması anlamına geliyordu.¹²

XI. yüzyılın başlarında Türkmenlerin Büyük Selçuklu Devleti ile Anadolu'ya gelmesiyle Bizans'ı tehdit eden yeni bir güç ortaya çıkmıştır. Moğolların önünden kaçan Türkmenlerin Anadolu'ya girişi ile Antakya ve çevresi yeni bir görünüme bürünmüştür.¹³ Bizans valisinin yönetimi altında baskı gören Antakya halkı, Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman Şah'ı Antakya'ya çağırarak şehri ona teslim etmiştir. Selçuklu hâkimiyeti 1098 yılında Haçlıların Antakya'yı zorlu bir kuşatma sonunda ele geçirmesiyle sona ermiştir.¹⁴ Haçlı hâkimiyetine son veren Memlük padişahı Melik Zahir Rukneddin Baybars El-Bundukdari 1268 yılında Antakya'yı Haçlılardan almıştır. Sonraki yıllarda bölgedeki Dulkadiroğulları-Memluklu çekişmesine Osmanlılar da katılmış ve en sonunda Antakya, 1516'da Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı hâkimiyetine alınmıştır.¹⁵ Böylece Antakya'da çok uzun bir dönem sürecek olan Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır.

I. Dünya Savaşı'nın sonunda Antakya-İskenderun Bölgesi'ni önce İngiltere, ardından Fransa işgal etmiştir. 27 Kasım 1918'de merkezi Beyrut'ta bulunan Fransız Yüksek Komiseri General Gouraud, bir kararname yayınlarak *İskenderun Sancağı*'ni resmen kurmuştur. Artık Sancak, merkezi İskenderun olmak üzere Antakya, Harim ve Belen

¹¹ Levent Öztürk, *Asrı Saadet'ten Haçlı Seferlerine Kadar İslâm Toplumunda Hristiyanlar*, İz Yayınevi, İstanbul 1998, s. 476.

¹² Bahadır, *İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1100)*, s. 260.

¹³ Eroğlu vd., *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, s. 26.

¹⁴ Gürhan Bahadır, "Farklı Medeniyetlerin ve Kültürlerin Bir Arada Yaşamalarına Örnek Olarak Antakya", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/38, 2011, s. 418.

¹⁵ Eroğlu vd., *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, s. 26.

kazalarını da içine alan bir bölge olmuştur. Halep'ten ayrı bir idari birim olarak askerî bir vali tarafından yönetilmiştir.¹⁶ 1 Eylül 1920'de Halep'e bağlanan Sancak, idari özerkliğini kaybetmemekle birlikte Halep valisinin emrindeki bir mutasarrıf tarafından yönetilmeye başlamıştır.¹⁷

Sancak, idari olarak 2 Eylül 1938'e kadar Suriye'ye bağlı olarak özerk bir yapıda varlığını sürdürmüştür. 2 Eylül 1938'de Hatay bağımsızlığını ilan ederek devlet statüsüne kavuşmuş, 9 ay süren bu statüsünün ardından 29 Haziran 1939 tarihinde Hatay Meclisi verdiği kararla Türkiye Devleti'ne bağlanma yönünde bir irade ortaya koymuştur.¹⁸ Nihayet 23 Temmuz 1939'da da Türkiye'ye dahil olmuştur.¹⁹

2. Demokrat Parti İktidarı ve Hatay

II. Dünya Savaşı'ndan sonra hem iç hem de dış siyasi, sosyal, askerî ve iktisadi faktörlerin etkisiyle Türkiye'de çok partili sisteme geçiş süreci başlamıştır. CHP'ye mensup İzmir Milletvekili Celal Bayar, Kars Milletvekili Fuat Köprülü, İçel Milletvekili Refik Koraltan ve Aydın Milletvekili Adnan Menderes 1946'da partilerinden istifa ya da ihraç yoluyla ayrılmışlardır. Nitekim 7 Ocak 1946'da "Demokrat Parti" olarak isimlendirdikleri yeni partiyi kurmuşlardır.²⁰

1945-1946 yıllarında Türkiye'de 15 yeni siyasi parti kurulmuş ancak DP ana muhalefet partisi olarak gelişmiştir. Demokratlar 1946-1950 arasında kısa sayılabilecek bir sürede çok büyük başarı elde etmişlerdir. 14 Mayıs 1950 seçim sonuçlarına göre DP, toplam oyların %53.35'ünü alarak 408 milletvekili çıkarmıştır. Buna mukabil CHP %39.78 oy oranıyla ancak 69 milletvekili çıkarabilmiştir. Diğer taraftan %3.02 oy

¹⁶ Hamit Pehlivanlı vd., *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara 2001, s. 33-34; Nergis Savcı, "*Hatay Cumhuriyeti: Kuruluşu ve Anavatana Katılışı*", İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 33.

¹⁷ Serhan Ada, *Türk Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu (1918-1939)*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, s. 83.

¹⁸ Süleyman Hatipoğlu, "Hatay'ın Kurtuluşunun Fikri Temelleri", *Anavatana Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay*, ATAM Yayınları, Ankara 2001, s. 60-67.

¹⁹ Halil Sahillioğlu, "Antakya", *İslam Ansiklopedisi*, C. 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 232.

²⁰ Cihat Göktepe, "Menderes Dönemi (1950-1960)", *Türkler*, (Ed.: Hasan Celal vd.), C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 901.

oranıyla Millet Partisi ancak 1 milletvekili çıkarabilmiş, bağımsızlar ise 9 kişiyle mecliste temsil imkânı yakalamıştır.

DP'liler 22 Mayıs 1950'de iktidarı CHP'lilerden devralmıştır. Aynı tarihte meclis, Atatürk'ün de yakın arkadaşı olan ve ılımlı bir devlet adamı olarak da bilinen Celal Bayar'ı Türkiye'nin 3. Cumhurbaşkanı seçmiştir. Refik Koraltan ise meclis başkanlığına seçilmiştir. Menderes'e de hükûmeti kurma görevi verilmiştir. 3. Cumhurbaşkanı seçilen Bayar, Parti Genel Başkanlığı'nı da bırakmıştır. DP dönemindeki bu yeni anlayış, Cumhurbaşkanı'nın hukuken tarafsız olması durumunu pekiştirmiştir. 22 Mayıs 1950'de başlayan ve 27 Mayıs 1960 hükûmet darbesine kadar sürecek olan bu dönem Demokrat Parti dönemi diye değerlendirilmekle beraber, Adnan Menderes'in hem DP Genel Başkanı ve hem de ülkenin başbakanı olmasından dolayı "Menderes Dönemi" olarak da tanımlanmaktadır.²¹

DP döneminin özellikle ilk yarısındaki en önemli gelişme ve değişimin ekonomik alanda olduğu söyleneğelmektedir. Türkiye'nin o vakte kadar görülmemiş bir gelişme hamlesi yaşadığı konusunda tarihçiler mutabıktırlar. Tarımsal üretimin artması ve ürünün pazarlara daha kolay ulaşabilmesi için hükûmet, ulaşım imkânlarını geliştirmiştir. 1950 öncesinde toplam 1.600 km yol mevcutken, 1960'ta bu sayı 7.000 km'yi bulmuştur. Bunlara ilaveten elektrik santralleri yapımına da başlanılmıştır. Bu yatırımlar genelde dış borç ya da yardımlarla yapılmıştır. Dış borçlar da esas itibarıyla ABD'den sağlanmıştır. Menderes döneminde ABD'den 994.000.000 dolar ekonomik yardım almıştır. ABD'den sağlanan bu desteğin yaklaşık %70'i tarımsal modernizasyon için harcanmıştır.²²

DP'nin tarımsal yatırımlarına bağlı olarak 1950-1960 yılları arasında Hatay Vilâyetine bakıldığında, nüfus miktarında önemli bir artış meydana geldiği görülmektedir. Bunda tarımın doğrudan etkisinin yanında, uygulanan tarım politikalarının da büyük payı olmuştur. Ülkenin genel ekonomi politikasının tarıma dayalı olması, destekleme alımlarıyla birlikte ürün fiyatlarına yansıdığı gibi, elverişli görülen alanların tarıma

²¹ Göktepe, "Menderes Dönemi (1950-1960)", s. 901.

²² Göktepe, "Menderes Dönemi (1950-1960)", s. 904.

açılmasını da sağlamıştır. Nitekim Amik Ovası'nda pamuk tarımı 1940 yılından sonra başlamış ve 1950'lerden itibaren oldukça yaygınlaşmıştır.²³

Pamuk tarımının ova ve çevresinde başlattığı sosyo-ekonomik değişim, Amik Ovası'nın tarımsal potansiyelini artırmaya dönük bazı çabaların başlangıcını oluşturmuştur. Sıtma hastalığının yok edilmesinin yanında, topraksız köylüyü toprak sahibi yapmak ve dolayısıyla ovanın tarım potansiyelini yükseltmek amacıyla gerçekleştirilen Amik Gölü'nü kurutma çabaları bunun en somut yansımasıdır. Kırıkhan ve Reyhanlı gibi Amik Ovası çevresindeki yerleşim yerleri pamuk tarımı merkezli olarak gelişme kaydederken, Asi Deltası ve kıyıda ise kentleşme turuncgiller başta olmak üzere meyve-sebze tarımına dayalı bir gelişme göstermiştir.²⁴

Özellikle pamuk tarımında işçiye duyulan ihtiyaç, komşu illerle birlikte Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden de mevsimlik ve kalıcı göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Göçler ilerleyen süreçte ovada yeni yerleşim birimlerinin ortaya çıkmasına yol açtığı gibi, çevresindeki Kırıkhan ve Reyhanlı gibi bazı yerleşmelerin daha da büyüyerek tarım kentlerine dönüşmesinde etkili olmuştur.²⁵

1950'den sonra başlayan ekonomik kalkınma ve buna paralel olarak iyileşen hayat şartları neticesinde nüfus artışı 1950-1955 döneminde hızla sürmüştür. Bu artışta hizmet birimlerinin kentte oluşturduğu istihdam, artan okullaşma oranı ve özellikle karayolu başta olmak üzere ulaşım imkânlarının gelişmesi de etkili olmuştur.²⁶ İlin 1950 yılındaki verilere göre nüfus yoğunluğu 52 kişi, yüzölçümü ise 5.710 km² olarak hesaplanmıştır. 1955 yılında yapılan nüfus sayım sonuçlarına göre; ilin nüfus yoğunluğu 65 kişi, yüzölçümü ise 5.541 km²dir.²⁷ 1960 yılındaki nüfus sayım sonuçlarına göre ise ilin nüfus yoğunluğu 83 kişi, yüzölçümü

²³ Vedat Çalışkan, "Amik Ovası ve Amik Gölü: Bir Sulak Alanı Kurutma Deneyiminin Günümüze Ulaşan Etkileri", *Türk Coğrafya Dergisi*, 41, 2003, s. 97-125.

²⁴ İbrahim Fevzi Şahin, *Erzin İlçesinin Coğrafyası*, Akif Yayınları, Erzurum 2006, s. 196; Zeki Boyraz, "Erzin'in Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/1, 2009, s. 151-175.

²⁵ Boyraz, "Erzin'in Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri", s. 151-175.

²⁶ Bayram Çetin, "Antakya (Hatay) Nüfusunun 1940-2008 Yılları Arasındaki Gelişimi ve Temel Özellikleri", *Hatay Araştırmaları I*, (Ed.: Ahmet Gündüz-Selim Kaya), Antakya Belediyesi Kültür Yayınları, Hatay 2010, s. 179-225.

²⁷ İstatistik Genel Müdürlüğü, *23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı*, İGM, İstanbul 1961, s. 9.

de 5.311 km² olarak ölçülmüştür.²⁸ Yani 10 yıllık periyotta ilin idari bakımından 399 km² küçüldüğü, buna mukabil nüfus yoğunluğunun 31 kişi arttığı söylenebilir. Başka bir ifadeyle; il nüfus yoğunluğu 10 yıl zarfında yaklaşık olarak % 60 oranında artmıştır. İl nüfusundaki bu artış, doğum veya il dışından gelen göçle açıklanabilir.

3. Göç ve İskân

1950’li yıllarda Türkiye’ye göç eden Bulgar Türklerinin iskân edildiği yerlerden biri de Hatay olmuştur. Hatay’a tahsis edilen 3 bin göçmenin yerleştirilmesi ve kendi ihtiyaçlarını karşılayabilir duruma gelinceye kadar yeme, içme ve barınma gereksinimlerinin temini için ilk iş olarak Hatay Valisi Hikmet Kümbetlioğlu’nun başkanlığında il makamında bir toplantı yapılmıştır. Toplantıya CHP ve DP il başkanları, belediye başkanı, il jandarma komutanı, defterdar, ziraat müdürü ve Kızılay başkanı katılmışlardır. Durum gözden geçirilmiş ve köylere yerleştirilecek göçmenlerle şehir ve kasabalarda iskân edilecek olanların miktarı tespit edilmiştir. Şehirde iskân işinin cami veya medreselerde yapılması kararlaştırılmıştır. Medreseleri tespit etmek üzere 3 kişilik komisyon işe başlamıştır.²⁹

Hatay’da iskân edilen Bulgar göçmenlerinden ilk kfile 7 Ocak 1951 tarihinde İskenderun’a gelmiştir. İstasyonda karşılanan bu 60 kişilik 13 aile derhal İskenderun Hastanesi’ne yerleştirilmiş ve ihtiyaçları temin edilmiştir.³⁰ Daha sonra bu 60 kişilik 13 aile Türkiye Yardım Komitesi ve Kaymakam’ın yardımı ile Arsuz bucağına yerleştirilmiştir. Sonradan gelen 64 kişilik 14 aile bir süre hastanede müşahede altında tutulmuştur.³¹ Bu ilk gelen göçmen kfilesini Bulgaristan’ın Koşi Kavak ahalisinden olup hepsi çok iyi birer tütün uzmanıdır. Bu kıymetli tütün üreticilerinin Hatay’ın ve belki de Türkiye’nin en güzide tütün ve tömbeki istihsal sahası olan Arsuz’a yerleştirilmeleri, yörede yaşayanları memnun etmiş, göçmen tütüncülerin tecrübelerinden istifade etme imkânı doğurmuştur.³² İskenderun Kaymakamlığı, yaptığı bir duyuruda Arsuz’a yerleştirilen

²⁸ Devlet İstatistik Enstitüsü, *Turizm İstatistikleri 1954-1963*, Ankara 1964, s. 10.

²⁹ *Atayolu*, 04 Ocak 1951.

³⁰ *Atayolu*, 08 Ocak 1951.

³¹ *Atayolu*, 10 Ocak 1951.

³² *Ayyıldız*, 08 Ocak 1951.

tütün uzmanı bu göçmenlerin tecrübelerinden yararlanmak isteyen vatandaşların, kaymakamlık makamına müracaat etmelerini ve ne miktar göçmen talep ettiklerini bildirmelerini istemiştir.³³

26 Şubat 1951 tarihinde İzmir vapuru ile saat 22:00'de gelen bir başka göçmen kafilesi ise bizzat Kaymakam Hadi Sağanak başkanlığında, Göçmen Kardeşleri İskân ve İaşe Komisyonu tarafından karşılanmıştır. Bu göçmenlerin her türlü ihtiyaçları giderilmiştir. Bunlardan 98 kişi Reyhanlı devlet çiftliğine, 60 kişi de Dört Yol'a yerleştirilmiştir.³⁴

1 Mart 1951 tarihinde de 20 göçmen trenle İskenderun'a gelmiştir. İlk etapta misafirhanelerde kalan bu göçmenlerin nereye yerleştirileceği ile ilgili nihai tespit için ilgili makamlar çalışma başlatmıştır.³⁵ 13 Mart 1951 tarihinde İskenderun'a gelen 30 kişilik göçmen kafilesi de Kırıkhan'ın Yalangoz bucağına iskân edilmişlerdir. Topboğazı'nda 2 davul 10 otomobil tarafından karşılanan göçmenler Kırıkhan'ın dış mahallelerinde tezahüratlarla karşılanmışlar ve doğruca daha önceden temizlenen kiliseye yerleştirilmişlerdir. Akşam yemekleri belediye tarafından, ertesi günkü öğle yemekleri de Kırıkhan'ın tanınmış tüccarlarından Tevfik Ökten tarafından temin edilmiştir. Göçmenler 15 Mart günü öğleden sonra yerleşecekleri mahallelere sevk edilmişlerdir.³⁶

2 Nisan 1951 tarihinde Erzurum vapuru ile İskenderun Limanı'na 400 kişilik bir göçmen kafilesi daha gelmiştir. Bu kafiye de coşkulu bir kalabalık tarafından karşılanmış ve Amik Ovası havalisine yerleştirilmişlerdir.³⁷ Daha önce Dört Yol'a yerleştirilmiş olan göçmenler, Kırıkhan'da kendileri için inşa edilen 51 göçmen evinin her türlü noksanlıklarının giderilmesinin ardından buraya gelerek yerleşmişlerdir.³⁸

Bu dönemde Hatay bölgesinde göçmenleri müstahsil hâle getirmek için toprak dağıtılmıştır. Bu kapsamda 5.812 aile topraklandırılmıştır. Dağıtılan toplam arazi miktarı 142.410 dönümdür. Yani ortalama olarak aile başına 24-25 dönüm arazi verilmiştir. En çok arazi dağıtılan yer,

³³ Ayyıldız, 06 Ocak 1951.

³⁴ Ayyıldız, 27 Şubat 1951.

³⁵ Atayolu, 01 Mart 1951.

³⁶ Atayolu, 15 Mart 1951.

³⁷ Atayolu, 02 Nisan 1951.

³⁸ Ayyıldız, 02 Haziran 1952.

60.676 dönüm ile Kırıkhan, en az ise 2.910 dönüm ile Samandağ olmuştur.³⁹

Göçmenlerin iskân edildiği yerlerden biri olan Hatay bölgesinin yerli halkı, göçmenleri adeta bağrına basmış, göçmenler gelmeden önce başlatmış oldukları yardım kampanyalarıyla yardımseverliklerini göstermişlerdir. Göçmenler gelmeden Antakya’da bir toplantı yapılmış ve bu toplantıda 2.615 lira bağış toplanmıştır. Aynı şekilde Reyhanlı 17.000, Kırıkhan 9.000, İskenderun 30.000 lira bağışta bulunmuştur.⁴⁰

İl yüksek makamından alınan emirler gereğince Antakya’nın yardımsever kadınları tarafından da Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği Hatay Kadınlar Kolu kurulmuştur. 22 Şubat 1951 tarihinde ilk toplantısı saat 16:30’da Antakya Kız Enstitüsünde, enstitü müdiresi ve kol başkanı Neriman Gülmen’in başkanlığında yapılmış ve alınması gereken tedbirler konusunda müzakerede bulunulmuştur.⁴¹

4. Sağlık

DP iktidarında da CHP yönetiminden devralınan sağlık anlayışı devam ettirilmiş ve bu dönemde gerek Hatay’da gerekse yurt çapında önemli adımlar atılmıştır. DP hazırlamış olduğu parti tüzüğünde sağlık konusuna verdiği ehemmiyeti belirterek bu konudaki hedeflerini ve konuya bakış açısını ortaya koymuştur. Bunun yanında sıtma hastalığı başta olmak üzere millî varlığa zarar veren diğer bütün hastalıklarla esaslî surette mücadeleyle ve bu maksatla ilgili bakanlıklarla iş birliği yapmayı memleketin bir ihtiyacı olarak görmüştür.⁴²

Fransız manda yönetiminden DP iktidarına kadar Hatay’da biri Antakya’da diğeri İskenderun’da olmak üzere iki hastane bulunmaktaydı.⁴³ DP iktidarında bu hastanelerin kapasiteleri artırılıp daha işlevsel hâle gelmeleri sağlanmış, Antakya Devlet Hastanesi’nin tesisatı 107.126 liralık bir bedelle yenilenmiştir. İskenderun Devlet Hastanesi’ne

³⁹ İsa Kalaycı, *Ortadoğu’dan Türkiye’ye Yapılan Göçler 1923-2000*, Lambert Academic Publishing, Mauritius 2018, s. 311; T.C. Köyişleri Bakanlığı, *Köy Envanter Etütlerine Göre Hatay*, Ankara 1965, s. 57.

⁴⁰ *Atayolu*, 04 Ocak 1951.

⁴¹ *Atayolu*, 22 Şubat 1951.

⁴² *Demokrat Parti Tüzük ve Program*, 1949, s. 73.

⁴³ *1967 Hatay İl Yıllığı*, 1968, s. 73-76.

ise 56.025 lira bedelle kalorifer tesisatı döşenmiştir.⁴⁴ 1951 yılında İskenderun'da bulunan 40 yataklı hastaneye Sağlık Bakanlığı tarafından görülen lüzum üzerine 10 yatak daha ilave edilerek hastanenin yatak kapasitesi artırılmıştır.⁴⁵ Hâlihazırda Hatay'da mevcut olan Verem Hastanesi'nin yatak kapasitesi de 20 yataktan 30 yatağa yükseltilmiştir.⁴⁶ Yine aynı yıl içerisinde İskenderun'un tanınmış mütehassıslarından Dr. Emin Baykam tarafından İskenderun'da bir doğumevi ve kadın hastalıkları cerrahi kliniği açılarak şehrin mühim bir ihtiyacının karşılanmasına katkıda bulunulmuştur.⁴⁷

7 Mayıs 1952 tarihli Bakanlar Kurulu kararınca Hatay Halkevi binası Doğumevi olarak kullanılmak üzere Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına tahsis edilmiştir.⁴⁸ Hastane 14 Kasım 1953 tarihinde Sağlık ve Sosyal İşler Bakanlığı Sosyal İşleri Genel Müdürü Seyfi Okan, Hatay Valisi Rebiî Karatekin ile mülki ve askerî erkânın hazır bulunduğu bir törenle hizmete açılmıştır.⁴⁹

Zührevi hastalıkların tedavisine yönelik yapılan çalışmalar kapsamında 1952 yılında İskenderun'da bir Deri ve Tenasül Hastalıkları Dispanseri hizmete girmiştir.⁵⁰ Bununla birlikte yıllardır göz mütehassısının eksikliğini hisseden İskenderun'un bu ihtiyacı 1954 yılında karşılanmıştır. Trahom Dispanserliğine göz hastalıkları mütehassısı Dr. Araf Dönmez tayin edilmiştir. Ayrıca haftanın iki günü de memleket hastanesinde hizmet verecek olan göz mütehassısının tayiniyle sağlık konusunda mühim bir eksikliğin giderilmesi sağlanmıştır.⁵¹

1957 yılına gelindiğinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından Antakya'da Verem Mücadele Dispanseri açılmıştır. Dispanserde pazar günleri hariç her gün hizmet verilmekte, hastalar ücretsiz muayene edilmekte, ücretsiz tedavi olmaktadır ve ilaçları karşılanmaktadır.⁵²

⁴⁴ Ayyıldız, 18 Kasım 1957.

⁴⁵ Ayyıldız, 29 Mayıs 1951.

⁴⁶ Atayolu, 05 Mart 1951.

⁴⁷ Ayyıldız, 18 Ağustos 1951.

⁴⁸ BCA, 030.18.01.02.128.36.17.

⁴⁹ Atayolu, 14 Kasım 1953.

⁵⁰ Atayolu, 07 Temmuz 1952.

⁵¹ Körfez, 07 Kasım 1954.

⁵² Ayyıldız, 08 Haziran 1957.

DP döneminde Hatay’da özel hastane kurma teşebbüslerinin de olduğu görülmüştür. Nitekim 1958 yılında İskenderun’da İnal Cerrahi Hastanesi adında bir özel hastane hizmete girmiştir. Operatör İbrahim İnal ve İşçi Sigortaları Başhekimisi Mehmet Karadayı’nın özel girişimleriyle kurulan hastane 4 Mayıs 1958 tarihinde açılmıştır.⁵³

1956 yılında Hatay’da 7 sağlık müessesesi mevcut olup toplam yatak kapasitesi 345, yatak başına düşen nüfus miktarı ise 1085’tir. 1957 yılında müessese ve yatak miktarında bir değişiklik olmadığı gibi, yatak başına düşen nüfus 1125’e yükselmiştir. Başka bir ifade ile yatak başına düşen nüfus bir önceki yıla göre 40 kişi artmıştır. 1958 yılına gelindiğinde müessese adedi 8, yatak sayısı da 355 olmuştur. Yatak başına düşen nüfus miktarı da 1157’yi bulmuştur. DP iktidarının son dönemlerine denk gelen 1959 yılına bakıldığında ise müessese adedi 8 iken yatak sayısı artırılarak 365’i bulmuş, yatak başına düşen nüfus sayısı 1138’e inmiştir.⁵⁴ Bu durum Hatay’daki hızlı nüfus artış oranıyla izah edilebilir.

5. Sosyal Yardımlaşma

Hatay halkının gerek il gerekse ülke ölçeğinde göstermiş olduğu dayanışma örneği dikkate değerdir. Yer yer hükümetçe de desteklenen yardım faaliyetleri sayesinde doğal afetlerde zarara uğramış olanların veya sosyo-ekonomik açıdan yardıma muhtaç olanların sıkıntıları kısa sürede giderilmeye çalışılmıştır.

Yardım ve dayanışma faaliyetlerinin yürütülmesi adına atılan adımlardan birisi merkezi Antakya’da olan Hatay Hayırsever Cemiyeti adlı bir derneğin kurulmasıdır. Ali Zerevend, Abdüsselam Ekmekçi, Süleyman Kavvas, Sabri Seyfettin, Zekeriya Kavvas ve İzzettin Katrancı’dan müteşekkil kurucu heyet yaptığı faaliyetlerle adından söz ettirmiştir.⁵⁵ Örneğin 1952 yılı kışının sert geçmesi nedeniyle cemiyet tarafından fakir halka kömür dağıtımı yapılmış, bu sayede yoksul kesimin bir nebze de olsa rahatlaması sağlanmıştır.⁵⁶

⁵³ *Ayyıldız*, 05 Mayıs 1958.

⁵⁴ Yusuf Tunca (Haz.), *Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Çalışmaları ve Tıbbi İstatistik Yıllığı 1956-1959*, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayınları, Ankara 1961, s. 195.

⁵⁵ *Atayolu*, 03 Mart 1951.

⁵⁶ *Atayolu*, 15 Ocak 1952.

Hatay halkı Kore'ye savaşmaya giden Türk askerlerini unutmamış, yaptıkları yardımlarla yalnız olmadıklarını hatırlatmışlardır. İskenderun Ortaokulu 1. sınıfında okuyan öğrenciler aralarında topladıkları 45 lira ile aldıkları kuruyemiş ve sigarayı, Kore'de savaşan Türk askerlerine gönderilmek üzere ilgili makamlara teslim etmişlerdir. Öğrencilerin bu hareketleri takdirle karşılanmıştır.⁵⁷ Yine İskenderun'da bulunan şoförler ve otomobil sahipleri 4.500 paket sigara ile bu miktarda kâğıt zarfı Kore'ye yollamışlardır. Bunun yanında Kore'de gazete ve mecmua bulmakta zorlanan askerlerin yaşadıkları bu zorluğu göz önünde bulundurarak, İstanbul ve Ankara'da bulunan bütün basılı yayın organlarından büyük miktarda paketleri de Kore'ye göndermişlerdir.⁵⁸

Hatay halkının fedakârlıklarından biri de doğal afetlerde zarara uğramış afetzedelere sahip çıkmalarıdır. 3 Ocak 1952 tarihinde Erzurum'un Pasinler ilçesinde meydana gelen deprem Hatay halkını harekete geçirmiş ve deprem bölgesine yardımlar yapmışlardır. Depremde zarar görenlere yapılacak yardımı koordine etmek üzere bir yardım toplama komitesi kurulmuş ve Antakya halkından toplanan 2.500 lira hemen Erzurum Valiliği emrine gönderilmiştir.⁵⁹

Hükûmetçe yapılan yardım faaliyetleriyle Hatay halkı DP iktidarına gösterdiği teveccühün karşılığını bulmuştur. Hatay'da 1951 yılında su baskını felaketine uğrayan ve muhtaç durumda buldukları anlaşılan 40 kişiye, evlerini tamir ettirebilmeleri ve yeniden yaptırabilmeleri için devlet ormanlarından parasız kerestelik ağaç verilmesi Bakanlar Kurulunca uygun görülmüştür.⁶⁰ 1952 yılındaki yağışlarda Amik Gölü'nün taşması neticesinde mahsulü hasara uğrayan Hatay merkez ilçesinin 12 ve Reyhanlı ilçesinin 11 köyündeki muhtaç çiftçilerin tohumluk ihtiyaçlarını karşılamak üzere faizsiz olarak verilmek suretiyle 150 ton akdari tohumluğunun Ziraat Bankası aracılığıyla temin edilebilmesi Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılmıştır.⁶¹ Aynı yıl Hassa ilçesinin Aktepe bucağına bağlı Güvenç köyünde heyelana maruz kaldıklarından Akbayır mevkiine nakledilecek olan ve muhtaç durumda

⁵⁷ *Ayyıldız*, 04 Ocak 1951.

⁵⁸ *Ayyıldız*, 15 Şubat 1951.

⁵⁹ *Atayolu*, 22 Ocak 1952.

⁶⁰ *BCA*. 030.18.01.127.87.13.

⁶¹ *BCA*. 030.18.01.129.43.8.

oldukları anlaşılan 22 aile reisine devlet ormanlarından, yapacakları evler için toplamda 126,962 m³ kereste veya tomruğun verilmesi uygun bulunmuştur.⁶²

6. Eğitim, Kültür ve Spor Faaliyetleri

DP iktidarı döneminde Türkiye’de okullaşmanın artırılması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Hatay ölçeğinde bakıldığında ise okullaşma noktasında, ivmenin aynı şekilde yukarı doğru bir seyir izlediği görülmektedir. 1950 yılına kadar Hatay’da 1939 yılında 73 okul varken, 1950’ye kadar 68 tane ilkokul daha yapılmıştır. DP iktidarının ilk 5 yılına denk gelen 1950-1955 yılları arasında buna 58 okul daha ilave edilerek Hatay genelindeki toplam ilkokul sayısı 199, öğretmen sayısı 497 ve öğrenci sayısı 20.099’a yükseltilmiştir. İktidarının son 5 yılına denk gelen 1955-1960 yılları arasında ise ilkokul sayısı 223’e ulaşmıştır.⁶³ Özellikle sadece 1957 yılında yapılan 23 köy okulu için 1.000.000 liralık bütçenin ayrılması okullaşmaya verilen önemi ortaya koyması bakımından dikkate değerdir.⁶⁴

Türk sanat müziğinin önemli seslerinden biri olan Safiye Ayla 1951 yılında Antakya’da 2 gün süren bir konser etkinliğine katılmıştır. 4 Nisan 1951 tarihinde Gündüz Sineması’nda Hüseyin Coşkuner ve Mehmet Kavalalı refakatinde ilk konserini ifa etmiştir.⁶⁵ İkinci konserini de bir gün sonra yine Gündüz Sineması’nda Marangozlar Derneği yararına vermiştir.⁶⁶ Yine aynı yıl büyük ses sanatçılarından Zati Sungur da konserler vermek üzere Antakya’ya gelmiştir. Konserler için belirlenen mekân, dönemin önemli kültürel faaliyet merkezlerinden biri olan Gündüz Sineması olmuştur.⁶⁷ İskenderun’da Terziler Cemiyeti yararına Ahmet Üstün tarafından bir konser verilmiştir.⁶⁸ Kültürel etkinliklere büyük önemin verildiği Hatay’da Münir Nurettin Selçuk 1952 yılında THK yararına verdiği konserle büyük beğeni toplamıştır.⁶⁹ 1959 yılında Halk

⁶² BCA. 030.18.01.129.63.13.

⁶³ 1973 Hatay İl Yıllığı, 1974, s. 103.

⁶⁴ Hatay Postası, 09 Nisan 1957.

⁶⁵ Atayolu, 05 Mayıs 1951.

⁶⁶ Atayolu, 06 Nisan 1951.

⁶⁷ Atayolu, 04 Haziran 1951.

⁶⁸ Ayyıldız, 14 Kasım 1951.

⁶⁹ Ayyıldız, 14 Kasım 1951.

Eğitim Merkezi'nin öncülüğünde İskenderun Lisesi müzik kolu tarafından, 100 kişilik koro kadrosuyla Antakya İnönü İlkokulu'nda konser verilmiştir. Kalabalık bir kitle tarafından izlenen konser takdirle karşılanmıştır.⁷⁰

Antakya'da futbol müsabakalarının yanında çeşitli sportif etkinliklerin düzenlendiği stat 1950 yılında 10.000 kişi kapasiteyle hizmete girmiştir.⁷¹ “Antakya Şehir Stadi” adıyla açılan stat, 1954 yılında isminin değiştirilmesi yönünde yapılan bir anket sonucunda “Atatürk Stadyumu” adını almıştır.⁷² İskenderun'da ise Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü tarafından şehre bir stat yapılmasına 1952 yılında karar verilmiştir.⁷³

Hatay'da en çok ilgi gören spor dallarının başında futbol gelmektedir. 1950-1960 yılları arasında da bu ilginin üst düzeyde olduğu futbol branşında zaman zaman önemli başarıların elde edildiği gözlenmiştir. 1955 yılında Mersin'de yapılan genç karmalar grup birinciliğini kazanarak gruplar arası birinciliğine katılmak üzere Eskişehir'e giden Hatay genç karması, Erzurum genç karması ile yaptığı final müsabakasını kazanarak Türkiye şampiyonu olmuştur.⁷⁴ Şampiyonluk maçının ardından Hatay'a dönen takım şerefine Kristal Kulüp'te bir ziyafet verilmiş, kazanılan ilk şampiyonluk doyasıya kutlanmıştır.⁷⁵

7. Devlet Erkânının Hatay'ı Ziyaretleri

DP döneminde Hatay, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve hükûmetin diğer bakanları tarafından sık sık ziyaret edilmiş, bu suretle Hatay'a verdikleri önemi ortaya koymuşlardır. Bu dönemde Hatay'a ilk ziyaretini gerçekleştiren Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu olmuştur. 4 Mayıs 1951 tarihinde beraberinde Burdur Milletvekili Mehmet Özbek, İstanbul Milletvekili Dr. Mükerrerem Sarol, Su İşleri Reisi Hikmet Turat, Karayolları Genel Müdür Yardımcısı Aziz

⁷⁰ *Atayolu*, 28 Nisan 1959.

⁷¹ *1973 Hatay İl Yıllığı*, 1974, s.135.

⁷² *Körfez*, 27 Ocak 1954.

⁷³ Stadin yapılmasına her ne kadar 1952 yılında karar verilmiş olsa da stat ancak 1971 yılında 20.000 kişi kapasiteyle açılabilmiştir. Bkz.: *Atayolu*, 06.02.1952; *1973 Hatay İl Yıllığı*, 1974, s. 135.

⁷⁴ *Atayolu*, 25 Temmuz 1955.

⁷⁵ *Atayolu*, 29 Temmuz 1955.

Torun, Mersin Milletvekili Halil Atalay, Sular İdaresi Altıncı Şube Müdürü Adnan Sancar olduğu halde İskenderun'a bir ziyaret gerçekleştirmişlerdir. Bakan Zeytinoğlu, gezi esnasında Kırıkhan, Reyhanlı ve Antakya'yı da ziyaret etmiştir.⁷⁶

Cumhurbaşkanı Celal Bayar da Hatay'ı ziyaret etmiştir. 21 Mayıs 1951 tarihinde ilk olarak İskenderun'a gelen Bayar, ardından Antakya'ya geçerek vali konağında bir müddet istirahat etmiş ve akşam saatlerinde tekrar İskenderun'a dönmüştür.⁷⁷ Cumhurbaşkanı'nın ziyaretinden birkaç gün sonra, güney illerinde bir geziye çıkmış olan İçişleri Bakanı Halil Özyörük Maraş'ın ardından Hatay'a geçmiştir. 28 Mayıs'ta gerçekleşen bu ziyaret bir gün sürmüş, ertesi gün Bakan Özyörük Hatay'dan ayrılmıştır.⁷⁸ 10 Haziran Pazar günü de Tarım Bakanı Nedim Ökmen önce İskenderun'a, ardından Antakya'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir.⁷⁹ Tarım Bakanı Nedim Ökmen Hatay'a ikinci ziyaretini 18 Eylül 1952 tarihinde gerçekleştirmiştir. Bir yıl önceki ziyaretinde olduğu gibi önce İskenderun'a uğrayan Bakan, Antakya'ya geçerek tetkik gezilerinde bulunmuş, Hatay'ın tarım durumu hakkında ilgililerle görüşmeler yapmıştır.⁸⁰

TBMM Başkanı Refik Koraltan da 1953 yılında Hatay'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. İki gün süren ziyareti süresince Reyhanlı ve İskenderun'a da uğramıştır.⁸¹ Aynı yıl içinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Hatay'a önemli bir ziyarette bulunmuştur. 18 Nisan 1953 tarihinde İskenderun'a, oradan da Antakya'ya geçen Bayar, Hatay için büyük önem arz eden Akiş İplik ve Dokuma fabrikasının açılış törenini gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı ve beraberindekiler açılışın ardından fabrikayı gezmiş, fabrika hakkında bilgilendirilmişlerdir. Fabrikanın kuruluşundan ve mükemmeliyetinden duyduğu memnuniyeti ifade eden Cumhurbaşkanı, fabrikanın iftihar edilebilecek bir eser olduğunu dile

⁷⁶ Ayyıldız, 05 Mayıs 1951.

⁷⁷ Atayolu, 22 Mayıs 1951.

⁷⁸ Atayolu, 29 Mayıs 1951.

⁷⁹ Atayolu, 11 Haziran 1951.

⁸⁰ Atayolu, 19 Eylül 1952.

⁸¹ Atayolu, 21 Mart 1953.

getirmiştir. Açılış töreninden sonra Antakya Kız Enstitüsü'ne geçen Cumhurbaşkanı burada öğrencilerle bir araya gelmiştir.⁸²

Eski cumhurbaşkanlarından ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü de DP döneminde Hatay'ı ziyaret eden devlet adamlarından biridir. 19 Nisan 1954 tarihinde gerçekleşen bu ziyarette İnönü, lise meydanında halka hitap etmiştir.⁸³

Başbakan Adnan Menderes Hatay'a ilk ziyaretini 1956 yılında gerçekleştirmiştir. Gilliand Oil Corporation şirketinin sahiplerinden olan Mr. Jos. Gilliand, petrol kanununa göre kendisine verilmiş olan ruhsat çerçevesinde İskenderun-Arsuz sahasında, Türkiye'de yabancı eliyle açılacak olan ilk petrol arama kuyusunun açılış törenine katılması için bizzat kendisi Başbakan'a davetiye yollamıştır.⁸⁴ Bu davet üzerine 3 Ekim 1956 tarihinde Hatay'a gelen Başbakan'ı İskenderun Havaalanı'nda mülki ve askerî erkan ile yaklaşık 10.000 kişilik kalabalık bir halk topluluğu karşılamıştır. Havaalanından itibaren yol boyunca toplanan halkın tezahüratları arasında 50'den fazla otomobille İskenderun'a gelen Başbakan, burada yarım saat süren bir konuşma yapmıştır. Belediyenin Saray Lokantası'nda kendisi adına düzenlenen 300 kişilik öğle yemeğinin ardından Arsuz-İskenderun sahasında bulunan petrol sondaj tesisinin açılış törenine katılmak üzere İskenderun'dan ayrılmıştır. Beraberinde bulunan Ethem Menderes, Samet Ağaoğlu, Namık Gedik ve diğer kişilerle birlikte sondaj tesisinin açılış töreninin ardından Antakya'ya geçmiştir. Kırıkhan ve Reyhanlı ilçelerine gerçekleştirdiği ziyaretlerin ardından Hatay'dan ayrılmıştır.⁸⁵

TBMM Başkanı Refik Koraltan 13 Ocak 1957 tarihinde gerçekleştirdiği ziyaretle DP döneminde Hatay'a üçüncü kez gelmiştir. İskenderun'da ve Arsuz'daki petrol sondaj tesislerindeki incelemelerinin ardından Antakya'ya geçen Koraltan ziyaretini noktalamıştır.⁸⁶ İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik aynı yıl gerçekleştirdiği ziyarette Hatay'ın bütün ilçelerini gezerek kendi bakanlığını ilgilendiren hususlar hakkında

⁸² *Atayolu*, 20 Nisan 1953.

⁸³ *Atayolu*, 20 Nisan 1954.

⁸⁴ *BCA*. 030.01.20.115.8.

⁸⁵ *Ayyıldız*, 04 Ekim 1956.

⁸⁶ *Ayyıldız*, 15 Ocak 1957.

incelemelerde bulunmuştur.⁸⁷ 16 Ekim 1957 tarihinde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Fevzi Mengüç askerî tesislerde incelemelerde bulunmak üzere İskenderun'a gelmiştir. Havaalanında mülki ve askerî erkân tarafından karşılanan Org. Fevzi Mengüç tetkiklerinin ardından şehirden ayrılmıştır.⁸⁸ Başbakan Adnan Menderes 19 Ekim 1957 tarihinde İskenderun'a gelerek başbakanlığı döneminde Hatay'a ikinci ziyaretini gerçekleştirmiştir.⁸⁹

DP döneminde Hatay'a dördüncü ve son ziyaretini 1957 yılında gerçekleştiren Cumhurbaşkanı Celal Bayar, bu dönemde Hatay'ı en fazla ziyaret eden devlet adamı olmuştur. 22 Ekim 1957 tarihinde İskenderun'a gelen Bayar, coşkulu bir kalabalığa hitap etmiş, İskenderun'un 10 yıl önceki hâliyle bugünkü hali arasındaki farka dikkat çekerek, şehrin gösterdiği gelişime dikkat çekmiştir.⁹⁰

8. Tarım ve Hayvancılık

Tarımsal üretim anlamında Türkiye'nin bir minyatürü olan Hatay'da ülke çapında yetişen mahsullerin hemen hemen hepsine tesadüf edilmektedir. Çok kısa mesafeler dâhilinde yayla, ova ve sahil iklimlerine ev sahipliği yapan Hatay'da yetişen başlıca mahsuller pamuk, zeytin, narenciye, çeşitli meyve ve sebze, tütün ve hububattır.⁹¹

1944 yılından itibaren ziraat sahaları çok genişlemiş ve tarımsal araçların artışı sayesinde hem ürün çeşitleri çoğalmış hem de üretimde büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. 1944 yılında Hatay ilinde yalnız 4 traktör varken DP iktidarının henüz ikinci yılı olan 1952'de bu sayı 400'e ulaşmıştır. Bunların 209 adedi Marshall yardımlarından temin edilmiştir. Ekilen toprak miktarı ise 1948-1949 döneminde 105.653 hektar iken 1949-1950 döneminde 117.600, 1950-1951 döneminde ise 129.178 hektara ulaşmıştır.⁹²

Özellikle pamuk üretimine hız verilen Hatay'da pamuk ekimi 1943 yılında 657 hektar iken 1950'de 24.123 hektara, 1951 yılında 40.000

⁸⁷ *Ayyıldız*, 03 Haziran 1957.

⁸⁸ *Ayyıldız*, 17 Ekim 1957.

⁸⁹ *Ayyıldız*, 20 Ekim 1957.

⁹⁰ *Ayyıldız*, 23 Ekim 1957.

⁹¹ *1967 Hatay İl Yıllığı*, 1968, s. 141.

⁹² *Atayolu*, 11 Haziran 1951.

hektara,⁹³ 1959 yılında ise 43.000 hektara yükselmiştir.⁹⁴ Üretim miktarı da aynı oranda artış göstermiş, 1943 yılında 280 ton olan pamuk mahsulü 1950'de 24.778 ton olarak gerçekleşmiştir.⁹⁵ Devam eden üretim neticesinde 1952 yılındaki pamuk mahsulü 16.030 ton olmuştur.⁹⁶ 1959 yılı üretim miktarının ise 13.072 ton olduğu görülmüştür.⁹⁷ Pamuk çiftçisinin önemli ihtiyaçlarından birini giderme adına 1950 yılında Adana'nın tanınmış çiftçilerinden Mahmut Ağa tarafından Kırıkhan'da bir de çırçır fabrikası kurulmuştur.⁹⁸

7 Ağustos 1952 tarihinde merkezi Antakya'da olmak üzere, pamuk, iplik ve dokuma, yağ ve sabun sanayisi için lüzumlu fabrika ve tesisleri kurmak, ithalat, ihracat, komisyonculuk ve temsilcilik işleriyle uğraşmak amacıyla 25 yıl süre ve 3 milyon Türk lirası sermaye ile Akiş Pamuk, İplik, Dokuma ve Yağ Sanayi Anonim Ortaklığının kurulmasına Bakanlar Kurulu kararı ile izin verilmiştir.⁹⁹ Resmi açılışı 1953 yılında Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından gerçekleştirilen bu kuruluşla pamuk ziraatının Hatay genelinde daha verimli hâle gelmesi sağlanmıştır.¹⁰⁰

Tarımsal kalkınmada önemli mesafeler kat eden Hatay'ın hayvancılık konusunda da önemli bir ivme yakaladığı söylenebilir. Hatay'da hayvan mevcudu Türkiye'ye dâhil olduğu dönemde 440.741 iken, 1960'ta 681.642 adet olmuştur. Et istihali açısından da oldukça önemli bir konumda bulunan İskenderun mezbahanesinde 1955 yılında 30.000 baş, 1956 yılında 35.000 baş ve 1957 yılında da 40.000 baş kasaplık hayvan kesilmiştir.¹⁰¹ 1959 yılında ise il genelinde 21.931 adet sığır ve dana, 8.913 adet kıl keçisi, 44.028 adet koyun olmak üzere 74.873 baş hayvan kesilmiştir.¹⁰² Ancak DP iktidarının son bulmasının ardından özellikle kültür ziraatının gelişmesiyle otlaklar sonuna dek sürülmüş,

⁹³ *Atayolu*, 17 Haziran 1951.

⁹⁴ *Atayolu*, 13 Haziran 1959.

⁹⁵ *Atayolu*, 17 Haziran 1951.

⁹⁶ *Atayolu*, 29 Ocak 1952.

⁹⁷ *Atayolu*, 13 Haziran 1959.

⁹⁸ *Atayolu*, 16 Kasım 1950.

⁹⁹ *BCA*. 030.18.01.129.60.5.

¹⁰⁰ *Atayolu*, 20 Nisan 1953.

¹⁰¹ *Atayolu*, 14 Mart 1957.

¹⁰² *Atayolu*, 11 Şubat 1960.

tüketim ve kaçakçılık gibi nedenlerle hayvancılıkta belirgin bir düşüş gözlenmiştir.¹⁰³

9. Sanayi, Ticaret ve Finans

Coğrafi şartları gereği ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayalı olan Hatay'ın endüstriyel gelişimi, DP iktidarında gözle görülür bir ivme kazanmıştır. Sanayi hammaddesi olan pamuk tarımının kısa sürede gelişmesiyle birlikte sermaye akımı hız kazanmış, Antakya'da bir iplik-dokuma fabrikası ile çok sayıda çırçır, yağ ve sabun fabrikaları kurularak Hatay ekonomisine canlılık kazandırılmıştır.¹⁰⁴ DP iktidarına kadar olan dönemde sanayi kuruluşları bakımından pek ileri seviyede olmayan İskenderun'da da önemli adımlar atılmıştır. 1952 ve 1957 yıllarında olmak üzere 2 adet iplik dokuma fabrikası, 1954 yılında da İskenderun Gübre Fabrikası Süper Fosfat Tesisleri kurulmuştur.¹⁰⁵ Senede 100.000 ton gübre üretmek üzere kurulan Gübre Fabrikası %51 Amerikan, %49 yerli sermaye ile kurulmuştur.¹⁰⁶ 24 Nisan 1954 tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın da katılımıyla fabrika açılarak üretime başlamıştır.¹⁰⁷

1952 yılında Ağır Bakım ve Tamir Fabrikası kurularak orduda kullanılan her cins ateşli silahlar ile motorlu vasıtaların tamir ve bakımının yapılması sağlanmıştır.¹⁰⁸ 1955 yılından sonra da kentte faaliyet gösteren küçük sanayi kuruluşlarının sayısı giderek artmıştır. Bunlar daha çok yedek parça, inşaat malzemesi, kamyon damperi, plastik örtü gibi dallarda toplanmışlardır.¹⁰⁹

İlin ekonomik gelişimine yönelik atılan önemli adımlardan biri de 1957 yılında Serbest Bölge'nin İskenderun Limanı'nda kurulmasıdır. 11.10.1956 tarihli ve 4/8160 sayılı kararname ile kurulan İskenderun Serbest Bölgesi, 15.05.1957 tarihinde işletmeye açılmıştır.¹¹⁰ İlin ticari

¹⁰³ 1973 *Hatay İl Yıllığı*, 1974, s. 244.

¹⁰⁴ 1967 *Hatay İl Yıllığı*, 1968, s. 121.

¹⁰⁵ Mehmet Musraloğlu vd., *Cumhuriyet'in 80. Yılında İskenderun*, Seçil Ofset, İstanbul 2003, s. 61.

¹⁰⁶ *Atayolu*, 16 Aralık 1952.

¹⁰⁷ *Atayolu*, 26 Nisan 1954.

¹⁰⁸ *Atayolu*, 13 Kasım 1952.

¹⁰⁹ Refik Kireççi, *İskenderun*, [y.y.], İskenderun 1994, s. 128.

¹¹⁰ *Atayolu*, 18 Mayıs 1957.

canlılığının artmasına büyük katkı sağlayan bu kararın alınmasında, İskenderun Ticaret ve Sanayi Odası'nın da öncü bir rolü olmuştur.¹¹¹

DP iktidarında Hatay genelinde mevcut olan banka şubelerine, 1950-1960 yılları arasında ihtiyaca binaen yenileri eklenmiştir. 1950 yılından itibaren ilin ticari, sınai ve zirai hayatının canlanması ile mevcut banka şubelerinin binaları yenilenmiş, yeni banka şubeleri de açılmıştır. 1952 yılında İskenderun'a İş Bankasının yeni bir şubesi açılarak mevcut olan şubeye bir yenisi eklenmiştir.¹¹² Yine 1952 yılında Antakya'da Osmanlı Bankası bir şube açarak hizmete başlamıştır.¹¹³ Ziraat Bankası'nın 1953 yılında Samandağ'da açtığı bir şubeyle ilçenin önemli bir ihtiyacı giderilmiştir.¹¹⁴ İş Bankasının Antakya'daki ilk şubesi 17 Mart 1954 tarihinde, Antakya Şehir Kulübü binasının alt katında Vali Celal İzgi'nin de katıldığı bir törenle hizmete açılmıştır.¹¹⁵ İş Bankasının açılışının ardından aynı yıl Halk Bankası da Antakya'da bir şube açmıştır. Kurtuluş Caddesi'nde açılan banka 25 Nisan günü hizmete girmiştir.¹¹⁶

İnşaat çalışmalarında sağladığı kredilerle hizmet sunan Türkiye Emlak Kredi Bankası, İskenderun'da 1954 yılında şube açarak ilin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmuştur.¹¹⁷ Açılan bu bankayla birlikte İskenderun'daki banka şubelerinin sayısı 9'a yükselmiştir.

1953 yılında Hatay'da ilk hidroelektrik tesisi Batıayaz'da kurulmuştur. Hatay'ın önemli turizm noktalarından biri olan Batıayaz yaylasında 30.000 lira masrafla kurulan bu santral için Almanya'dan tesisat getirilmiş ve ilk denemelerin ardından alınan olumlu sonuçlarla birlikte devamlı surette elektrik verilmeye başlanmıştır.¹¹⁸

Harbiye'de bulunan Defne Hidroelektrik Santrali projesi, dönemin dikkate değer bir diğer enerji yatırımlarından biridir. İlin enerji ihtiyacını önemli ölçüde karşılayan santralin yapımına 1950 yılında başlanmıştır.¹¹⁹

¹¹¹ Kireççi, *İskenderun*, s. 109.

¹¹² *Atayolu*, 23 Temmuz 1957.

¹¹³ Bülent Nakip, *Eski Antakya'dan Görünümler: Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler*, Antakya Belediyesi Kültür Yayınları, Antakya 2012, s. 237.

¹¹⁴ *Atayolu*, 14 Eylül 1953.

¹¹⁵ *Atayolu*, 18 Mart 1954.

¹¹⁶ *Atayolu*, 26 Nisan 1954.

¹¹⁷ *Körfez*, 17 Nisan 1954.

¹¹⁸ *Atayolu*, 07 Nisan 1953.

¹¹⁹ *Atayolu*, 13 Haziran 1950.

1952 yılında olumsuz hava şartları nedeniyle çalışmalar bir süre durdurulsa da havaların düzelmesinin ardından yeniden başlamıştır.¹²⁰ Yapımı yaklaşık 3 yıl süren Defne Hidroelektrik Santrali'nden ilk olarak 1953 yılında deneme amaçlı olarak elektrik verilmiştir. 110 volt üzerinden verilen elektrik olumlu sonuçlar vermiştir.¹²¹

Ortadoğu ve Akdeniz hinterlandı içerisinde sayılı limanlardan biri olan İskenderun Limanı'nın bölge için olduğu kadar, Hatay için de çok büyük bir önemi vardır. Çukurova ve İç Anadolu bölgeleri dışında Ortadoğu ülkelerine de hitap eden ve bu anlamda bölgenin ticari nabzının attığı limanın temelleri 1927 yılında atılmıştır.¹²² DP iktidarında limanın kapasitesinin geliştirilmesi ve gelirinin artırılması yönünde adımlar atılmıştır.

Sonuç

Türkiye çok partili sisteme geçişle birlikte temsil kabiliyeti daha geniş olan bir meclis yapısına kavuşmuştur. Bu geniş temsil olanağına sahip olan meclis yapısı içinde 1950'den itibaren çoğunluğu ve iktidarı elinde bulunduran DP, uygulamış olduğu sosyal ve ekonomik politikalarla Türkiye'yi çok kısa bir zaman zarfında hızlı büyüme imkânına ulaştırmıştır. Türkiye'de cereyan eden bu gelişmeler, diğer illerde olduğu gibi Hatay'da da hissedilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Hatay'da sosyal, kültürel ve ekonomik alanda önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak DP döneminde yaşanan gelişmeler eskiyle mukayese edilemeyecek kadar bariz bir farklılık yaratmıştır. Çünkü Türkiye'de uzun bir savaş döneminden sonra kurulmuş devlet vardır. Üstelik yeni devlet Dünya ekonomik bunalımını ve akabinde de ikinci dünya Savaşı'nın olumsuz sonuçlarını yaşamıştır. DP döneminde bu olumsuzluklarla karşılaşılmalıdır. Bu vesileyle DP dönemindeki çalışmalar neticesinde Hatay'ın, kalkınma ve gelişmesinde bir ilerleme kaydedildiği söylenebilir.

DP iktidarı döneminde Hatay'ın verimli topraklarının sulanması için birtakım projeler hazırlanmış ve bunlar hayata geçirilmiştir. Tarımsal

¹²⁰ *Atayolu*, 15 Mart 1952.

¹²¹ *Atayolu*, 27 Ekim 1953.

¹²² Kireççi, *İskenderun*, s. 92.

üretimde zarar veren unsurlarla mücadeleye büyük önem verilerek hem ürün kalitesi hem de miktarı artırılmıştır. Tarımda modern tekniklerin kullanılması ve Amik Gölü'nün planlı bir şekilde kurutulup tarıma açılmasıyla da tarımsal üretimde ciddi bir artış sağlanmıştır.

İncelenen dönemde bölgeye sanayileşme konusunda önemli yatırımlar yapıldığı anlaşılmaktadır. Devlet-vatandaş iş birliğiyle tekstil, elektrik ve maden sanayi tesisleri kurulmuştur. Bahsedilen dönemde tarımsal verimliliği arttırmak amacıyla İskenderun'da kurulmuş olan Süper Fosfat Tesisleri faaliyetlerine hâlen devam etmektedir. Ayrıca bölgenin âdeta dünyaya açılan kapısı durumundaki İskenderun Limanı'nın kapasitesi arttırılmıştır. Böylece ilin ticari hacmi genişletilmiştir. Ancak havaalanının aktif olmaması günümüzde İskenderun'un ticari potansiyelini olumsuz etkilemektedir.

DP döneminde Türkiye'de esen liberal havanın etkisiyle, Hatay'da da birçok sivil toplum örgütü kurulmuştur. Sosyal hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan bu kuruluşlar Hatay'da çeşitli sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirmişlerdir. Yaptıkları faaliyetlerle Hatay halkı toplumsal meseleler karşısında ne kadar duyarlı olduklarını ortaya koymuşlardır. Zorunlu göçlerle Hatay'a yerleşen göçmenlere yerli halkın gösterdiği ilgi takdire şayandır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA. 030.01.20.115.8

BCA. 030.18.01.127.87.13

BCA. 030.18.01.129.43.8

BCA. 030.18.01.129.60.5

BCA. 030.18.01.129.63.13

Sürelî Yayınlar

ATAYOLU: 13 Haziran 1950; 16 Kasım 1950; 04 Ocak 1951; 08 Ocak 1951; 10 Ocak 1951; 22 Şubat 1951; 01 Mart 1951; 03 Mart 1951; 05 Mart 1951; 15 Mart 1951; 02 Nisan 1951; 06 Nisan 1951; 05 Mayıs 1951; 22 Mayıs 1951; 29 Mayıs 1951; 04 Haziran 1951; 17 Haziran 1951;

11 Haziran 1951; 15 Ocak 1952; 22 Ocak 1952; 29 Ocak 1952; 06 Şubat 1952; 15 Mart 1952; 07 Temmuz 1952; 19 Eylül 1952; 13 Kasım 1952; 16 Aralık 1952; 21 Mart 1953; 07 Nisan 1953; 20 Nisan 1953; 14 Eylül 1953; 27 Ekim 1953; 14 Kasım 1953; 18 Mart 1954; 20 Nisan 1954; 26 Nisan 1954; 25 Temmuz 1955; 29 Temmuz 1955; 14 Mart 1957; 18 Mayıs 1957; 23 Temmuz 1957; 28 Nisan 1959; 13 Haziran 1959; 11 Şubat 1960.

AYYILDIZ: 04 Ocak 1951; 06 Ocak 1951; 08 Ocak 1951; 15 Şubat 1951; 27 Şubat 1951; 05 Mayıs 1951; 29 Mayıs 1951; 18 Ağustos 1951; 14 Kasım 1951; 02 Haziran 1952; 04 Ekim 1956; 15 Ocak 1957; 03 Haziran 1957; 08 Haziran 1957; 17 Ekim 1957; 20 Ekim 1957; 23 Ekim 1957; 18 Kasım 1957; 05 Mayıs 1958.

HATAY POSTASI, 09 Nisan 1957.

KÖRFEZ: 27 Ocak 1954; 17 Nisan 1954; 07 Kasım 1954.

Telif ve Tetkik Eserler

1967 Hatay İl Yıllığı, 1968.

1973 Hatay İl Yıllığı, 1974.

ADA, Serhan, *Türk Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu (1918-1939)*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.

BAHADIR, Gürhan, *İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1100)*, Antakya Belediyesi Yayınları, Antakya 2010.

BAHADIR, Gürhan, “Farklı Medeniyetlerin ve Kültürlerin Bir Arada Yaşamaya Örnek Olarak Antakya”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/38, 2011, s. 397-422.

BAŞKAYA, Fikret, *Az Gelişmişliğin Sürekliliği*, İmge Yayınları, Ankara 1994.

BOYRAZ, Zeki, “Erzin’in Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/1, 2009, s. 151-175.

ÇALIŞKAN, Vedat, “Amik Ovası ve Amik Gölü: Bir Sulak Alanı Kurutma Deneyiminin Günümüze Ulaşan Etkileri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 41, 2003, s. 97-125.

ÇETİN, Bayram, “Antakya (Hatay) Nüfusunun 1940-2008 Yılları Arasındaki Gelişimi ve Temel Özellikleri”, *Hatay Araştırmaları I*, (Ed.:

Ahmet Gündüz-Selim Kaya), Antakya Belediyesi Kültür Yayınları, Hatay 2010, s. 179-225.

DEMİRCİOĞLU, Halil, *Roma Tarihi*, C. I, TTK Yayınları, Ankara 1998.

Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949.

DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, *Turizm İstatistikleri 1954-1963*, Ankara 1964.

EROĞLU, Cengiz vd., *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara 2012.

GÖKTEPE, Cihat, “Menderes Dönemi (1950-1960)”, *Türkler*, (Ed.: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 901-910.

HADDAD, George, *Aspect of Social life in Antioch in Hellenistic-Roman Period*, University of Chicago, Chicago 1949.

HATİPOĞLU, Süleyman, “Hatay’ın Kurtuluşunun Fikri Temelleri”, *Anavatana Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay*, ATAM Yayınları, Ankara 2001, s. 41-67.

İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, *23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı*, İGM, İstanbul 1961.

KALAYCI, İsa, *Ortadoğu’dan Türkiye’ye Yapılan Göçler 1923-2000*, Lambert Academic Publishing, Mauritius 2018.

KİREÇÇİ, Refik, *İskenderun*, [y.y.], İskenderun 1994.

MANSEL, Arif Müfid, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 2014.

MUSRALOĞLU, Mehmet vd., *Cumhuriyet’in 80. Yılında İskenderun*, Seçil Ofset, İstanbul 2003.

NAKİP, Bülent, *Eski Antakya’dan Görünümler: Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler*, Antakya Belediyesi Kültür Yayınları, Antakya 2012.

ÖZTÜRK, Levent, *Asrı Saadet’ten Haçlı Seferlerine Kadar İslâm Toplumunda Hristiyanlar*, İz Yayınevi, İstanbul 1998.

PEHLİVANLI, Hamit vd., *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara 2001.

SAHİLLİOĞLU, Halil, “Antakya”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 228-232.

SAVCI, Nergis, “Hatay Cumhuriyeti: Kuruluşu ve Anavatana Katılışı”, İstanbul Üniversitesi, *Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Enstitüsü*, İstanbul 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ŞAHİN, İbrahim Fevzi, *Erzin İlçesinin Coğrafyası*, Akif Yayınları, Erzurum 2006.

T.C. KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI, *Köy Envanter Etütlerine Göre Hatay*, Ankara 1965.

TOKER, Metin, *Tek Partiden Çok Partiye*, Milliyet Yayınları, Ankara 1970.

TUNCA, Yusuf (Haz.), *Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Çalışmaları ve Tıbbi İstatistik Yıllığı 1956-1959*, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayınları, Ankara 1961.

TÜRK, Muammer, *Ebu Ubeyde Bin Cerrah'in (r.a.) Hediyesi Antakya*, Color Ofset, İskenderun 2012.

Extended Abstract

Multi-party life, which is one of the most important arguments of democracy in Turkey, it was realized after World War II. The Democrat Party (DP), which is considered the most important move of the multi-party system, left its mark on the Turkish parliamentary system. In 1945, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Koprulu and Celal Bayar formed an opposition group within the Republican People's Party (RPP). These people opposed some practices of the RPP and made some requests out of democratic concerns. The document in which these demands were prepared was called the "Quadruple Approval" in history, and shortly after this ratification, the Democrat Party was established in 1946. Shortly after the establishment of DP, general elections were held in Turkey, but the party, which was not adequately prepared for these elections, could not achieve the success it expected. DP achieved its real success in the 1950 general elections.

Turkey has entered a rapid development process with the influence of the socio-economic policies it has implemented since 1950, when it came to power. The party's political criteria, values and liberal economic

policies became the prototype for political parties and voters even in the 2000s. So much so that, after the DP government and even today, many parties claim that they protect the popular policies and values of the DP.

In addition to the general policies of the DP, its local level indicators are valuable in giving ideas to researchers. Hatay, one of the provinces where important development moves were made during the DP period, has maintained its importance in military, economic and administrative terms throughout history due to its geographical location. In addition to the liveliness of commercial life, the province is an important agricultural region where vegetables, citrus fruits and industrial plants are produced. In addition, being one of the leading cities in religious and cultural tourism has made this province the face of Turkey opening to the world. However, the situation seems to have become a little complicated due to the ominous earthquake that occurred on February 6, 2023.

Hatay has been the subject of many scientific studies due to its distinguished features from past to present. However, the lack of an independent study reflecting the Hatay-scale policies of DP, which constitutes one of the most talked about periods of Turkish political life, constituted the justification for this research. In this study, the period of Turkey between 1950 and 1960, publications of public and private institutions and organizations, local newspapers, research works and unpublished theses were used.

During the research in this period, it has been significantly invested in industrialization in this region, as a result of state-citizen cooperation the textile, electrical and mining industry have been established. The use of modern techniques in agriculture and the opening of Lake Amik by drying it have been achieved in crease in agricultural production. It has been expanded the volume of trade capacity of the province by increasing capacity of the region's most important commercial port of Iskenderun Port. Yet in this period, the spread of education, sports and arts activities as well have been made efforts to reach the great masses. Besides, it has accelerated the establishment of non-governmental organizations; especially the great interest in immigrants coming as a result of Bulgarian migration it has contributed significantly to the social integration.